

Kvibergs sluttningar

Göteborg 464 och 467 | Kviberg 741:27 | Boplatser
Förundersökningar | Göteborgs kommun

Ulf Ragnesten

ARKEOLOGISK RAPPORT FRÅN
GÖTEBORGS STADSMUSEUM
ISSN 1651-7636
© Göteborgs stadsmuseum 2013
Norra Hamngatan 12
411 14 GÖTEBORG
www.stadsmuseum.goteborg.se

REDAKTION
Else-Britt Filipsson
Ulf Ragnesten
Tom Wennberg

OMSLAGETS GRAFISKA FORM
Mimmi Andersson
Framsidas foto visar en sluttning i Kviberg där ett
förhistoriskt långhus påträffades på en bergsplatå

TOPOGRAFISKA OCH EKONOMISKA KARTAN
© Lantmäteriverket. Medgivande 507-98-3211

KARTOR FRÅN STADSBYGGNADSKONTORETS DATABAS
© Göteborgs Stadsbyggnadskontor

FORNLÄMNINGARNA GÖTEBORG 464 OCH 467

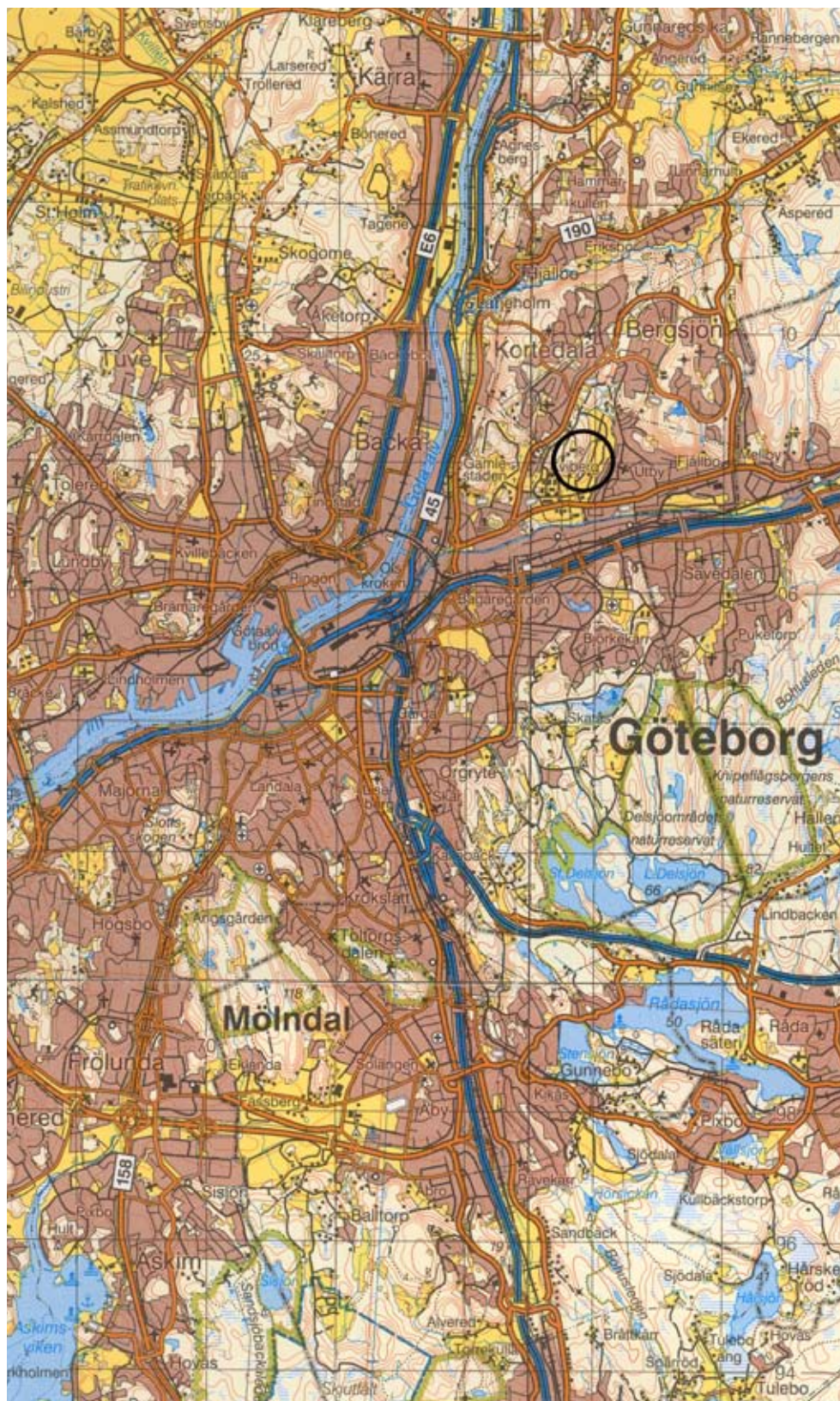
Förundersökningar

INLEDNING

I december och januari 2012/2013 gjorde Göteborgs stadsmuseum förundersökningar på de två fornlämningarna Göteborg 464 och 467 i Kviberg. Med en grävmaskin gjordes schakt i syfte att begränsa fornlämningarna, kulturbestämma dem och bedöma deras vetenskapliga potential. På Göteborg 464 påträffades flera anläggningar såsom kokgropar, stolphål och härdar samt lämningarna efter ett långhus. Dateringen är sannolikt bronsålder eller äldsta järnåldern. På fornlämning Göteborg 467 hittades inga anläggningar och fynden var ytterst få. En sannolikt förhistorisk odlingshorisont påträffades dock i form av ett kolbemängt sandlager. Svårigheten att tidsbestämma och att knyta odlingshorisonten till någon boplats gör den tämligen ointressant ur ett arkeologiskt perspektiv. Denna fornlämning bör utgå.

ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Länsstyrelsens beslut nr:	431-35186-2012
GSM dnr	1467/12 917
Uppdragsgivare:	Göteborgs Stad/Fastighetskontoret
Läge:	Kviberg 741:27, Göteborg, Göteborgs kommun (figur 1-2)
Ekonomisk karta:	7B 1f
Koordinater i rikets nät:	X 6407,7 / Y 1275,7 (Göteborg 464) X 6408,2 / Y 1275,9 (Göteborg 467)
Grävningsorsak:	Detaljplan för Idrott och Skola
Grävningsinstitution:	Göteborgs stadsmuseum
Datum för undersökning i fält:	2012-12-13--2013-01-07
Undersökt yta:	ca 285 m ²
Antal arkeologtimmar i fält:	20 (Göteborg 464), 16 (Göteborg 467)
Antal maskintimmar:	10 (Göteborg 464), 10 (Göteborg 467)
Platsledare:	Ulf Ragnesten
GSMA nr:	130001 (Göteborg 464), 130002 (inga fynd) (Göteborg 467)

Figur 1. Läget för fornlämningarna Göteborg 464 och 467 markerat med ring på kartan. Blå kartan, skala 1:100 000.

Figur 2. Läget för fornlämningarna Göteborg 464 och 467 samt närbelägna fornlämningar. Skala 1:5000.

TOPOGRAFI OCH FORNLÄMNINGSMILJÖ

Fornlämning Göteborg 464 låg på två utskjutande terrasser i landskapet samt på ett smalt terrängparti däremellan. Den lägre terrassen låg cirka 27 meter över havet (figur 3), den högre 34 meter över havet (figur 4). Terrasserna var omkring 600 m² stora var och en. Göteborg 464 låg i närheten av ytterligare fyra fornlämningar. Göteborg 465 låg längst bort av de fyra. Den utgjorde enstensättning belägen högre upp i bergssluttningen åt nordväst. Den närbelägna boplaten Göteborg 466 låg också på ett terrassparti. Båda nämnda fornlämningar påträffades vid en arkeologisk utredning 2009 (Öbrink 2010). Den tredje närbelägna fornlämningen var en boplat med beteckning Göteborg 473. Den fjärde var en fyndplats för slagen flinta. Denna plats var osäker och hade beteckningen "övrig kulturhistorisk lämning" i Riksantikvarieämbetets fornlämningsregister.

Fornlämning Göteborg 467 låg 450 meter nordost om Göteborg 464. Den låg i en svag östsluttning nedanför det stora bergsområdet som kallas Blåsåsberget

Figur 3. Vy över den lägre terrassen på fornlämning Göteborg 464. Foto mot sydväst.

Figur 4. Vy över den högre terrassen på fornlämning Göteborg 464. Foto mot sydost.

(figur 5). Fornlämningen påträffades vid en arkeologisk utredning 2009 (Öbrink 2010). Den hade naturliga avgränsningar mot väster och öster, åt väster av det stora bergsområdet, åt öster av ett sankt terrängparti i anslutning till en modern väg. Åt norr och söder var fornlämningens utsträckning okänd. Ett motionsspår genomskar fornlämningen i nord-sydlig riktning. Det låg inte några fornlämningar i direkt närhet till Göteborg 467. Den närmaste låg cirka 175 meter åt nordväst och utgjorde en boplatz från brons- eller järnålder (Gö 318). Fornlämning Göteborg 467 låg i åkermark som varit uppodlad relativt sent.

Figur 5. Översikt över fornlämning Göteborg 467. Foto mot sydväst.

TIDIGARE FYND OCH UNDERSÖKNINGAR

De två fornlämningarna Göteborg 466 och 473 har tidigare varit föremål för förundersökning. Det ägde rum år 2010 (Öbrink 2011). Göteborg 466 betraktades efter förundersökningen som en tillfälligt besökt boplatz med en grov datering mellan mesolitikum och äldsta järnålder. Den bedömdes dock utifrån fynden tillhöra den bronsåldersmiljö som finns på och runt Blåsåsberget. Boplatsen bedömdes vara färdigundersökt i och med förundersökningen. Göteborg 473 tillhörde senmesolitikum eller närmare bestämt den så kallade "tvärpilsfasen" vid övergången till neolitikum. Förundersökningen visade att det sannolikt finns fler anläggningar på boplatsen och den skulle behöva vidareundersökas vid en eventuell exploatering.

Även den här aktuella fornlämningen Göteborg 464 förundersöktes delvis år 2010. Den kunde begränsas till ytan men den kulturhistoriska bestämningen blev inte klarlagd. Anläggningar och kulturlager med skörbränd sten och kol påträffades.

Fornlämning Göteborg 467 har inte undersökts annat än i samband med utredningen 2009 då platsen påträffades. Vid det tillfället framkom ett svartbrunt lager under matjorden och därunder ett brungrått sandlager. Lagren tolkades som eventuella odlingshorisonter eller avsatta lager från en boplatz (Öbrink 2010). Tre mörkfärgningar framkom varav en undersöktes och konstaterades vara ett stolphål. Några keramik- och flintfynd hittades. Keramiken bestämdes vara från den äldsta järnåldern.

UNDERSÖKNINGSMETOD

Vid förundersökningen grävdes schakt i syfte att begränsa boplatserna Göteborg 464 respektive 467 men också för att finna fynd och anläggningar som kunde förklara deras funktion och kulturtillhörighet.

NATURVETENSKAPLIGA BESTÄMNINGAR

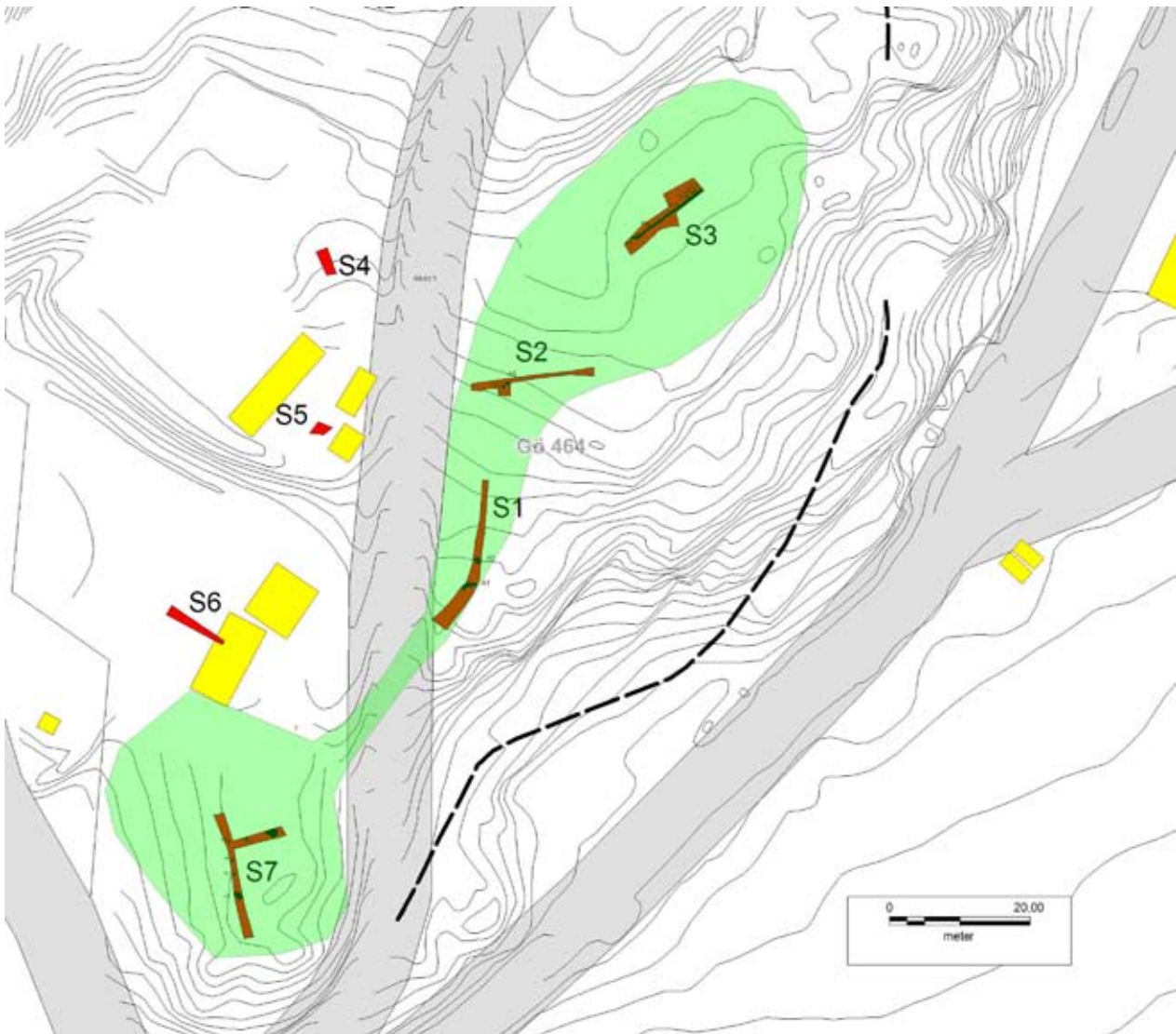
Inga naturvetenskapliga analyser gjordes vid förundersökningen. Det bedömdes att information om fornlämningens datering och utbredning skulle kunna inhämtas utan sådana analyser. I förundersökningsskedet finns även ett behov från länsstyrelse och exploatör att relativt snabbt få undersökningens resultat presenterade, vilket ofta förlängs avsevärt om naturvetenskapliga prover skall analyseras.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER GÖTEBORG 464

Vid förundersökningen grävdes sju schakt. Flera var relativt långa och utvidgade, andra mindre (figur 6). Nedan följer en beskrivning av schakten. Till de schakt som hade anläggningar följer detaljerade schaktplaner.

Schakt 1

Schaktet drogs i icke odlad mark öster om en markväg. Lagerföljden bestod av ett cirka 0,2 m tjockt skikt av förna och humus. Därunder var brun sand i vilket det kom förhistoriska anläggningar (figur 7-8). Längst söderut i schaktet påträffades sentida gods, glas och tegel i en störning.

Figur 6. Schaktens placering vid förundersökningen av Göteborg 464. Grönt område markerar hur boplatsen bör anses vara utbredd idag.

A1 (hårdrest)

Svart fläck/sträng av kolrik sand (1,6 meter lång x 0,3-0,55 meter bred). Cirka fem knytnävstora stenar i kanterna. Härden var utdragen och långsmal troligen genom en störning. Ej undersökt.

A2 (hård)

0,75 meter stor i diameter, fylld med sotig sand och enstaka knytnävstora stenar.

Schakt 2

Schaktet drogs några meter norr om schakt 1, i öst-västlig riktning (figur 9). Berg framträdde i schaktets östra del. I den västra delen påträffades två anläggningar (A3-A4).

A3 (kokgrop eller stolphål)

Mörkfärgad anläggning med oregelbunden form 0,6 meter stor. Fyllning av sotigt grus. Enstaka stenar förekom i den västra kanten. Ej undersökt. Anläggningen kan ha utgjort en och samma större kokgrop tillsammans med A4, se nedan.

A4 (grop)

Närmast rund i avbaningsytan, cirka 0,3 meter i diameter. Fyllning av sotigt grus. Enstaka stenar 0,15 meter stora i den östra kanten av anläggningen. Anläggningen undersöktes. Den var 0,35 meter djup. Den utgjorde troligen en del av en större kokgrop tillsammans med A3.

Schakt 3

Schaktet grävdes på en platå eller terrass cirka 20 meter nordost om schakt 2. Flera anläggningar i form av stolphål framkom i schaktet.

A5 (väggränna) och A6, A13-17 (stolphål)

En väggränna till ett förhistoriskt långhus framkom i schaktet (figur 9). Rännan kunde följas i stort sett i hela schaktets längd (cirka 12 meter). Rännan böjde av i den sydvästra delen av schaktet där den mötte berg i dagen. Rännan var 0,3-0,5 meter bred och bestod av sotig sand (figur 10). På ena sidan av rännan framkom större och mindre stolphål (A6 och A13-17). Stolphålen varierade i diameter mellan 0,2 och 0,4 meter. Att döma av platåns storlek har långhuset varit minst 25 meter långt.

Schakt 4-5

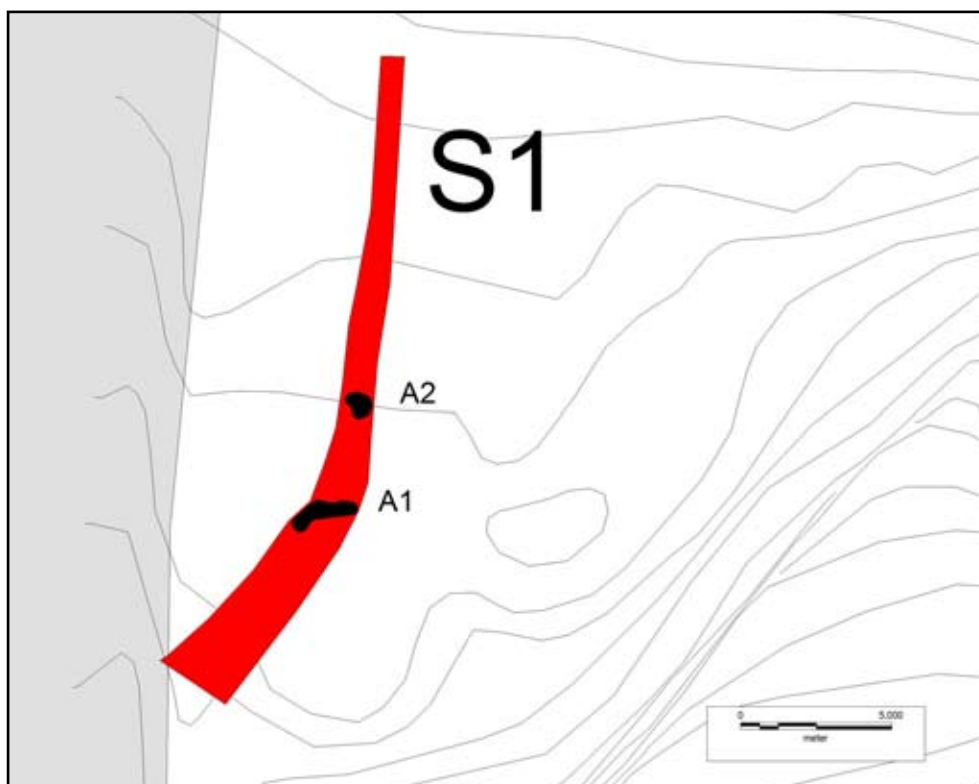
I schakten var marken störd av sentida verksamhet. Anläggande av militära skjutbanor och tillhörande byggnader hade förstört den ursprungliga markstratigrafin.

Schakt 6

Under cirka 0,2 meter humus fanns endast naturlig silt.

Schakt 7

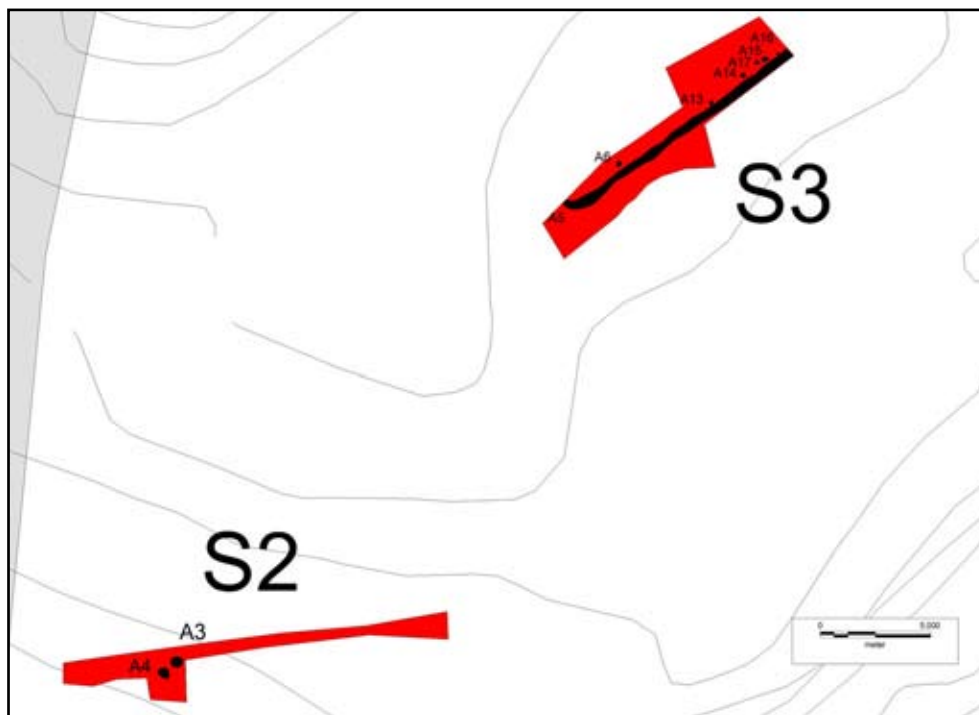
Detta schakt grävdes på en låg platå på fornlämningen, inom den yta som utgjorde den först uppdragna begränsningslinjen för fornlämning Göteborg 464 (figur 11). Detta var uppenbarligen en av två centrala verksamhetsytor på fornlämningen.

Figur 7. Anläggningarnas läge i schakt 1 på fornlämning Göteborg 464.

Figur 8. Grävning av schakt 1 på fornlämning Göteborg 464. Foto mot norr.

Figur 9. Anläggningarnas läge i schakt 2 och 3 på fornlämning Göteborg 464.

Figur 10. Väggränsen i schakt 3 på fornlämning Göteborg 464 avtecknade sig som ett kolsvart brett band mot omgivande rödbrun sand. Foto mot nordost.

Schaktet drogs från en bergklack i söder som utgjorde boplatsens naturliga avslut åt detta håll. Där var marken stenig. Medan schaktet drogs vidare norrut påträffades ett kulturlager efter bara några meter. Lagret var 0,15 meter tjockt och täckte hela platån där schaktet drogs.

A7 (hård)

Anläggningen påträffades i det sandiga kulturlagret under matjorden. Den bestod av sotig sand och var 0,8 meter i diameter. I mitten låg en större klumpsten.

A 8-10 (stolphål)

0,25 meter i diameter. Innehåll av brunsvart sand.

A11 (stolphål)

Kolsvart stolphål 0,4 meter i diameter. Fyllning av kol och sand.

A12 (kokgrop)

Minst 1 x 1,5 meter stor. Anläggningen gick delvis in i schaktkanten. I avbaningsytan var anläggningen fylld med sten, sand och kol (figur 12).

Figur 11. Anläggningarnas läge i schakt 7 på fornlämning Göteborg 464.

Figur 12. Kokgropen A12 i schakt 7 på fornlämning Göteborg 464. Foto mot Nordost.

GRÄVNINGSIAKTTAGELSER GÖTEBORG 467

Vid förundersökningen grävdes 14 schakt på och kring boplatsen för att ta reda på dess utbredning, funktion och kulturtillhörighet. Schaktens placering framgår av figur 13.

Schakt 1

0-26 cm	Matjord
26-40	Kolrikt lager av sandig silt och humus
46-60	Grått sandigt grus

Det kolrika lagret syntes tydligt i markstratigrafin (figur 14). Det har troligen utgjort en förhistorisk odlingshorisont.

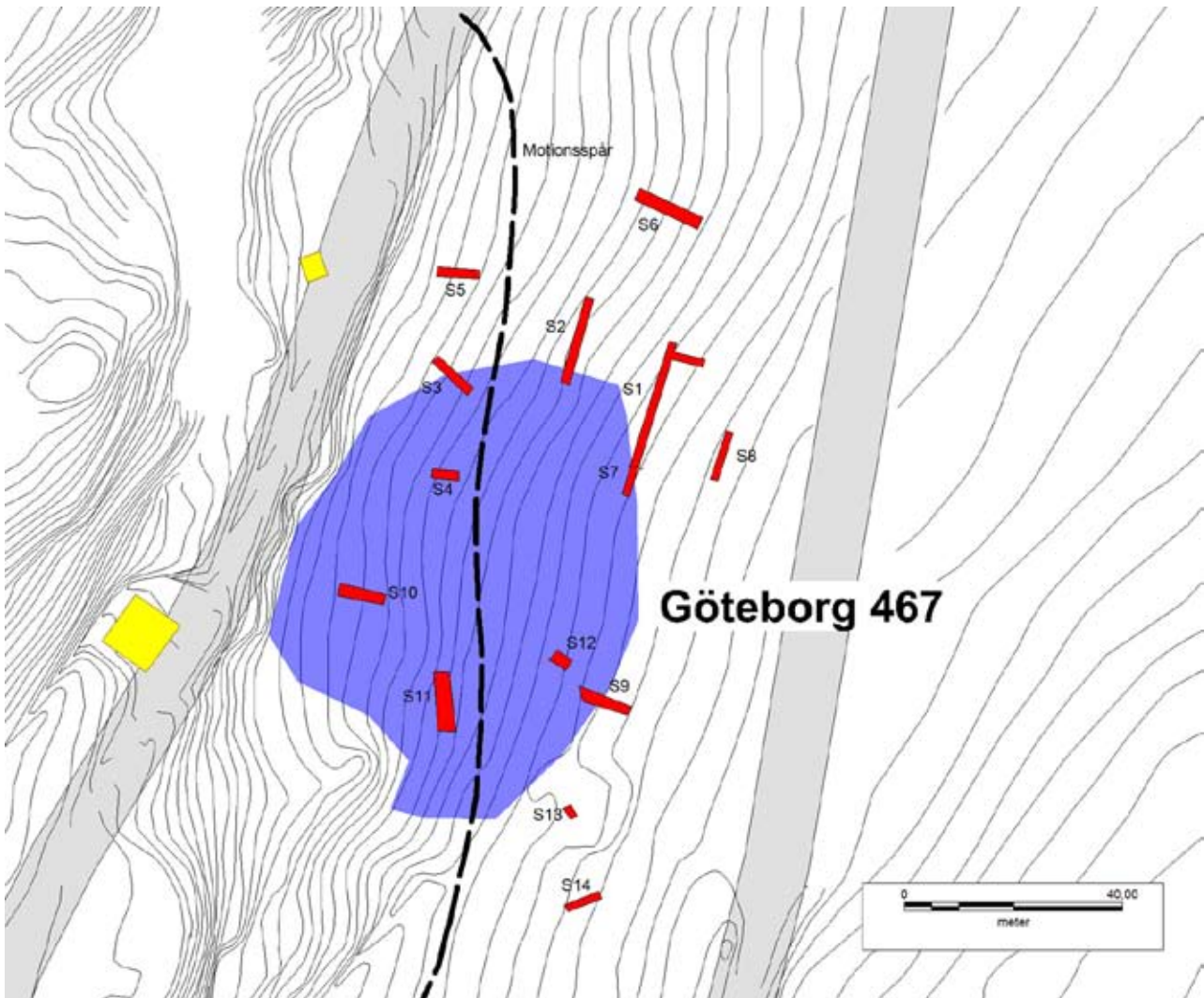
Schakt 2-5

0-25 cm	Matjord
25-	Lera

Schakt 6

Schaktet grävdes två maskinskopor brett.

0-30 cm	Matjord
30-	Lera

Figur 13. Schaktens placering vid förundersökningen av Göteborg 467. Blått område markerar hur boplatsen ansågs vara utbredd innan förundersökningen.

Figur 14. Den kolsvarta odlingshorisonten syntes tydligt i markstratigrafin.

Schakt 7-8

Samma lagerföljd som i schakt 1.

Schakt 9

0-45 cm	Matjord
45-60	Svartfärgad sand
60-	Lera

Schakt 10

0-30 cm	Humus och förna
30-	Silt

I schaktet framkom ett sentida dräneringsdike delvis fyllt med sten. Diket var 0,4 meter brett.

Schakt 11

0-25 cm	Humus
25-	Silt

Schakt 12

0-55 cm	Humus
55-75	Kolblandad sand
75-	Silt

Schakt 13-14

Helt omrört av senare tids verksamhet i hela schaktet.

FYNDBESKRIVNING

Fynden på boplatsen Göteborg 464 var fåtaliga. I schakt 2 framkom en keramikskärva. Den hade en rödbrun sida som sannolikt utgjort utsidan på ett keramikkräsl. Sådana skärvor brukar dateras till slutet av bronsålder eller den äldre järnåldern (Ragnesten 2010). Keramikskärvan var inte dekorerad.

Några välformade och oskadade redskap av flinta påträffades. I anslutning till långhuset i schakt 3 hittades en avslagsskrapa av fin flinta (figur 15). I ytan av kokgropen A12 i schakt 7 framkom en segmentformad kniv (figur 16) och ett stycke med tillhuggning som sannolikt utgjort en eldslagningsflinta (figur 17). I schakten på fornlämningen hittades ytterligare några flintavslag av god kvalitet. Fynden har sorterats enligt sorteringsschemat för flinta (Andersson med flera 1978). De har

Figur 15-17.

Figur 15 uppe till vänster visar avslagsskrapan som framkom vid långhuset i schakt 3.

Figur 16 uppe till höger visar den segmentformade flintkniven från kokgruppen A12 i schakt 7.

Figur 17 nere till vänster visar eldslagningsflintan som påträffades i samma anläggning som kniven.

sparats och finns angivna i den efterföljande fyndtabellen.

På bopplatsen Göteborg 467 hittades enstaka slagna flintor i schakten. Fynden var mycket få och utgjorde inga redskap. Dessa fynd har inte tagits tillvara.

TOLKNING OCH DATERING

Fornlämning Göteborg 464 utgjordes av en boplatz som var utbredd (bevarad) i ett smalt stråk med en relativt stor höjdskillnad. Överst fanns lämningar av ett långhus på en platå med omfattande utsikt åt sydost. Nedanför platån fanns differentierade anläggningar och ett tunt kulturlager. I detta lager framkom bland annat en keramikskärva. Ytterligare en bit lägre ner i terrängen fanns en terrängplatå där en kokgrop och flera stolphål framkom. Denna bergsplatå utgjorde en avslutning åt sydost av ett stort bergsområde. Fornlämning Göteborg 464 var en ovanlig boplatz så tillvida att den kunde ses på flera nivåer i terrängen. Anledningen till boplatsens smala centrala del, mellan platåerna, var troligen den störning som skett av vägbyggnation och byggnation av skjutbanor med tillhörande anläggningar. Boplatzen har i detta område sannolikt ursprungligen varit bredare i öst-västlig riktning.

Fynden som framkom på boplatzen var av likartat slag såväl högst upp vid långhuset som på bergsplatån längst ned. Tillsammans med keramikskärvan talar fynden för en datering av boplatzen till bronsåldern och eventuellt den tidigaste järnåldern.

På fornlämning Göteborg 467 framkom endast enstaka flintor och inte några anläggningar. Däremot fanns en odlingshorisont som man kunde se i markstratigrafin. Den avtecknade sig som ett 0,1-0,3 meter tjockt kolbemängt sandlager under matjorden. Lagret fanns endast på fornlämningens centrala delar. Eftersom odlingshorisonten inte går att knyta till någon bebyggelse har den inte något stort arkeologiskt värde. En möjlig förklaring till hur odlingshorisonten uppkommit är att den en gång utgjort en svedjad åker- eller ängsmark i en nedsänkning i terrängen. När detta terrängparti jämnats ut av senare tids odling har den gamla odlingshorisonten blivit bevarad på de djupaste ställena under dagens matjord. Odlingshorisonten har inte kunnat dateras vid förundersökningen då den inte kunnat knytas till några fynd. Vid utredningstillfället påträffades keramik som kan knytas till äldre järnålder (Öbrink 2010). Möjligen är även odlingshorisonten från den perioden.

ANTI-KVARISK BEDÖMNING

Boplatzen Göteborg 464 har stor vetenskaplig betydelse då den har relativt välbevarade anläggningar och fynd samt delvis kulturlager. Förutom långhus har den härdar, stolphål och kulturlager som ligger på två avsatser i terrängen. Vid eventu-

ell exploatering bör boplatsen vidareundersökas.

Vid förundersökningen har det konstaterats att fornlämning Göteborg 467 inte är någon förhistorisk boplats. Den utgör endast rester av en odlingshorisont som troligen blivit bevarad då den utfyller en större nedsänkning i terrängen.

LITTERATUR

Andersson, Stina, Rex Svensson, Karin, Wigforss, Johan. 1978. Sorteringsschema för flinta. Särtryck ur *Fyndrapporter 1978. Rapporter över Göteborgs Arkeologiska Musei undersökningar*.

Ragnesten, Ulf. 2010. Förromersk keramik-kronologi tillämpad i Västsverige. I: *In Situ Archaeologica* 2008, sid. 57-86.

Öbrink, Mattias. 2010. *Boplatser och stensättning i Kviberg*. Arkeologisk utredning. Göteborg 464, 465, 466, 467. Kviberg 741:27, Göteborgs socken och kommun. Bohusläns museum Rapport 2010:1.

Öbrink, Mattias. 2011. *Senmesolitikum och bronsålder vid Blåsåsbergets fot*. Arkeologiska förundersökningar. Göteborg 464, 466 och 473, Kviberg 741:27. Göteborgs socken och kommun. Bohusläns museum Rapport 2011:7.

Fyndtabell. Göteborg 464

GSMA

130001:	Schakt	Anl	Sakord	st	Material	Beskrivning
1	2		Skärva	1	Keramik	
2	3		Avslagsskrapa A	1	Flinta	
3	7		Avslag med retusch	1	Flinta	
4	7		Övrig kärna	1	Flinta	
5	7		Avslag	3	Flinta	
6	7	12	Kniv	1	Flinta	
7	7	12	Stycke med tillhuggning	1	Flinta	eldslagningssten?
8	7	12	Avslag	2	Flinta	